

Celem projektu jest prześledzenie aspiracji zawodowych, emancypacyjnych i edukacyjnych guwernantek w Królestwie Polskim od powstania styczniowego do przełomu XIX i XX wieku, w kontekście nakładanych na nie wymagań oraz oczekiwań społecznych. Opis ich sytuacji pełen jest sprzeczności, bardziej jeszcze rażących w świetle konwenansów społecznych XIX wieku. To kobiety zarabiające na własne utrzymanie, ale pochodzące z klasy społecznej, która oczekiwała od własnych członkiń ograniczenia aktywności do sfery domowej i nie brania udziału w rynku pracy. Nauczycielki domowe były przybranymi matkami obcych dzieci, a same z konieczności były bezdzietne, były młode i sprawne, ale nie mogły wyjść za mąż. Wreszcie – guwernantki pochodziły zwykle z klasy uprzywilejowanej, a jednak wykonywały zawód służebny. W zawodzie guwernantki uwiłdoczywały się dylematy powszechne dla epoki, a często wykraczające daleko poza same te pracownice.

Wykształcenie i ukierunkowanie ideologiczne podopiecznych nie zawsze musiało korespondować z formacją intelektualną ich guwernantek. Odpowiem na pytanie, w jaki sposób te różne punkty wyjścia i różne obrane strategie (powiązane z indywidualnymi biografiami poszczególnych guwernantek) wpływały na ich relacje z pracodawcami, a przede wszystkim – jak wpływały na relacje z uczennicami i jakie efekty wywierały na dalsze wybory życiowe uczennic.

Projekt ma być badaniem z perspektywy zarówno historycznej, jak i kulturoznawczo-antropologicznej. Guwernantki to grupa zapewniająca unikalną perspektywę historii pisanej przez słabych. Innowacyjność badań polega również na położeniu nacisku na historie indywidualne kobiet, relacje łączące guwernantki i uczennice, które mogły być zarówno pozytywne, jak i pełne niechęci lub nawet agresji, z obu stron.

W badaniach wykorzystuję niepublikowane dokumenty osobiste tworzone przez guwernantki i uczennice, a także korpus 391 opublikowanych pamiętników opisujących nauczanie domowe na ziemiach polskich w okresie rozbiorów. Używam też listów i pamiętników znanych postaci, które w pewnym momencie życia pracowały jako guwernantki – Narcyzy Źmichowskiej, Stefanii Sempołowskiej, Marii Skłodowskiej-Curie.

W trakcie tych badań mam nadzieję przeanalizować oddolne działania emancypacyjne kobiet wskazujące na to, że zmiana społeczna nie uwiłdoczyła się jedynie w publicznych marszach, feministycznych zjazdach i protestach. Były to też prywatne decyzje poszczególnych kobiet, które znajdowały się w sytuacji zawodowej pozwalającej im przekazywać tę idee dalej. Z drugiej strony, chcę opisać społeczno-zawodową grupę guwernantek. Dzięki tej analizie pragnę wskazać na źródła specyficznego postrzegania kobiet jako nauczycielek i opiekunek. Tematy misji, poświęcenia i osobistej odpowiedzialności za uczennice, pytanie o sposoby formacji ideologicznej dziewcząt w systemie edukacji i dyskusja o roli i znaczeniu nauczycieli to tematy w dalszym ciągu aktualne.